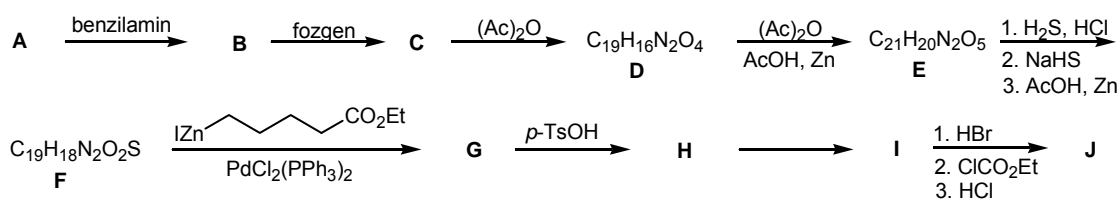
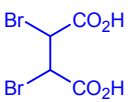
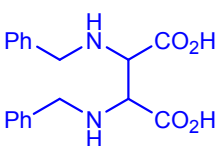
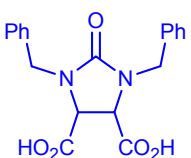
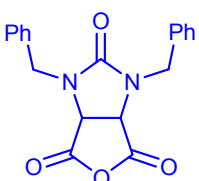
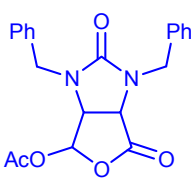
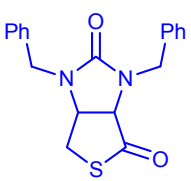
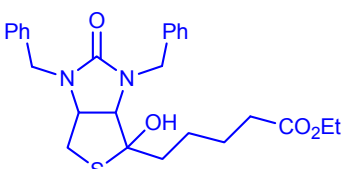
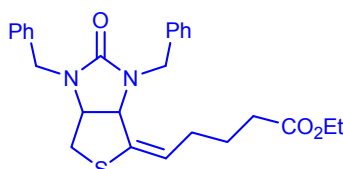

1. Biotin ili vitamin H je važni promotor rasta i prenosilac karboksilne skupine u biokemijskim procesima. Za razliku od većine vitamina biotin je karboksilna kiselina, a ne amin. Biciklički je spoj molekulske formule $C_{10}H_{16}N_2O_3S$. Prvu sintezu biotina (**J**) objavio je Leo Sternbach, znanstvenik Hoffmann La Roche-a koji se rodio i prvih 15 godina živio u Opatiji. Sinteza se provodi u 11 reakcijskih koraka, uz ukupno iskorištenje od 4,1 %. Sinteza biotina opisana u ovom zadatku identična je Sternbachovoj sintezi od **A** do **F**, ali je u završnici skraćena za dva sintetska koraka. Sinteza polazi iz 2,3-dibromjantarne kiseline (**A**) koja reagira s benzilaminom u množinskom omjeru 1:2 i daje spoj **B**. Spoj **B** s fozgenom (dikloridom ugljične kiseline) daje cikličku ureu **C** koja s anhidridom octene kiseline daje produkt **D** molekulske formule $C_{19}H_{16}N_2O_4$. U sljedećem sintetskom koraku nastaje produkt **E** molekulske formule $C_{21}H_{20}N_2O_5$ iz kojeg se dobiva derivat tiofena **F** ($C_{19}H_{18}N_2O_2S$). Spoj **F** reagira s odgovarajućim organometalnim spojem (analogom Grignardovog reagensa) u množinskom omjeru 1:1 i daje produkt **G**. Djelovanjem *p*-toluensulfonske kiseline na spoj **G** nastaje produkt **H** koji katalitičkom hidrogenacijom prelazi u spoj **I** iz kojeg u zadnjem sintetskom koraku nastaje biotin. Odredite strukturne formule spojeva **A-J**.

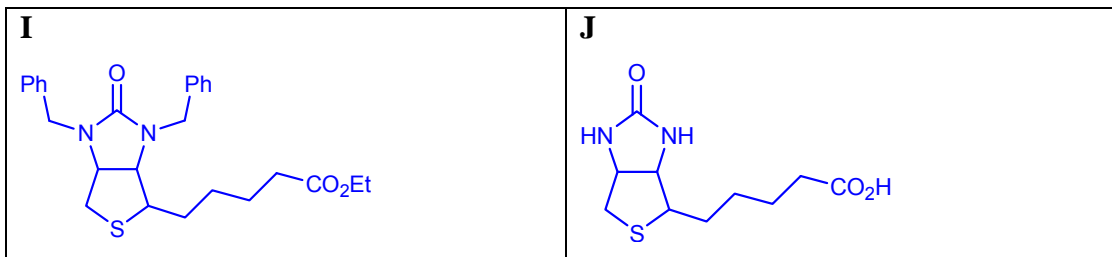
<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p> 	
<p>D</p> 	<p>E</p> 	<p>F</p> 	
<p>G</p> 		<p>H</p> 	

/6

/2

Ime i prezime

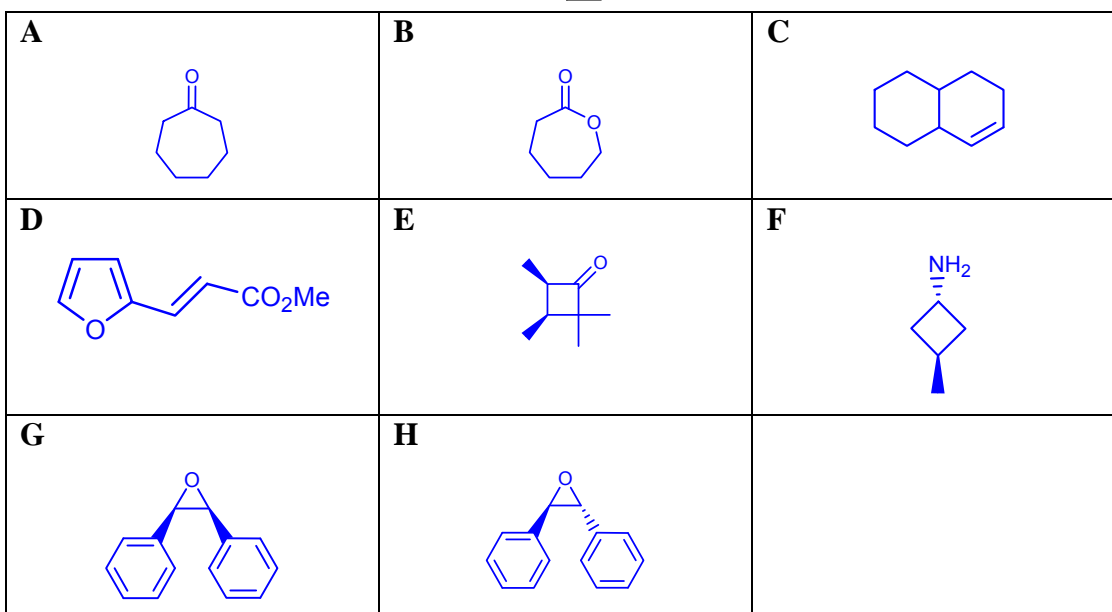
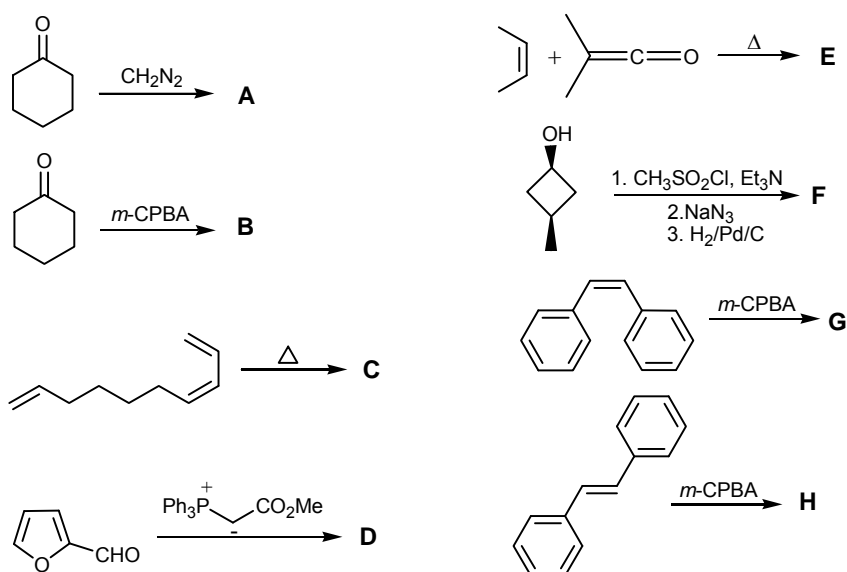
BODOVI

/2

10

2. Odredite strukturne formule produkata A-H.

/8

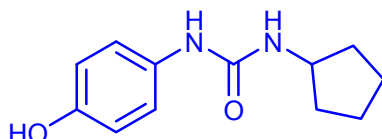
8

- 3.** Elementarnom analizom spoja **A** dobiveni su sljedeći podaci: $w(\text{C}) = 65,43 \%$, $w(\text{H}) = 7,32 \%$ i $w(\text{N}) = 12,72 \%$. U prilogu su dani spektar masa te ^1H i ^{13}C NMR spektri spoja **A**. Odredite njegovu empirijsku, molekulsku i strukturnu formulu.

empirijska formula: $\text{C}_6\text{H}_8\text{NO}$

molekulska formula: $\text{C}_{12}\text{H}_{16}\text{N}_2\text{O}_2$

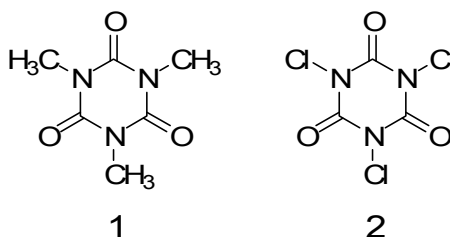
strukturna formula:

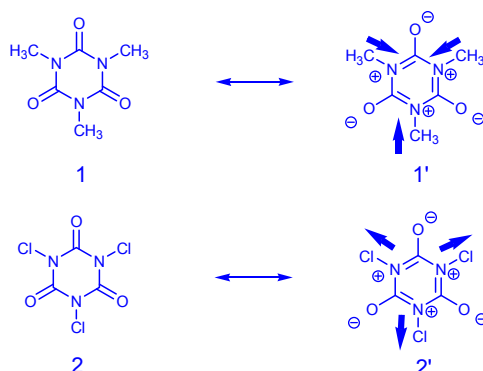
/3

3

- 4.** Spoj **1** je metilirani, a spoj **2** je klorirani derivat cijanurzne kiseline ($\text{C}_3\text{H}_3\text{N}_3\text{O}_3$).

- a) U ^{13}C NMR spektru spoja **1** kemijski pomak za karbonilni ugljik iznosi 148 ppm, a odgovarajući kemijski pomak u spoju **2** iznosi 142 ppm. U IR spektru spoja **1** frekvencijski signal za istežanje C-O veze iznosi 1692 cm^{-1} , a u spoju **2** iznosi 1790 cm^{-1} . Objasnite razlog razlika u spektrima između spojeva **1** i **2** (kao pomoć može poslužiti informacija o metanimidnoj kiselinici ($\text{CH}_3\text{-N=CH-O-CH}_3$): ^{13}C NMR: $\delta = 157\text{ ppm}$; IR: $\nu_{\text{C-O}} = 1287\text{ cm}^{-1}$).

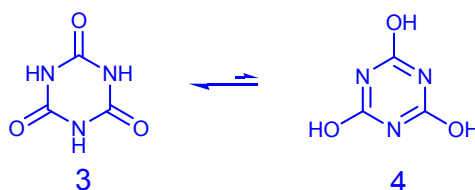

Induktivni efekt metilne skupine doprinosi delokalizaciji naboja prikazanoj u rezonantnoj strukturi **1'**; u toj strukturi C-O veza poprima karakter jednostruke veze (veći kemijski pomak u ^{13}C NMR spektru, niži valni broj u IR spektru, tj. vrijednosti se približavaju metanimidnoj kiselinici).

Elektron-akceptorski efekt klora preferira rezonantnu strukturu **2** u kojoj C-O veza ima karakter dvostruke veze, pa kemijski pomak konvergira vrijednostima amida/ureida, a IR vrpca više odgovara vrijednostima karbonilne skupine.

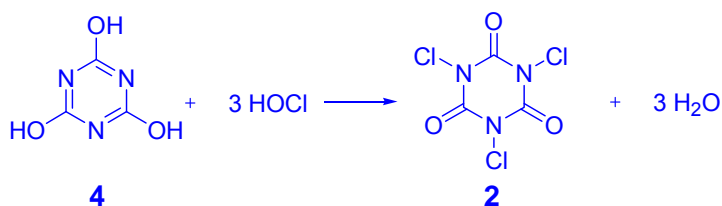
/4

- b) Spoj **1** nastaje metiliranjem cijanurne kiseline (izomer **3**) koji u ^1H NMR spektru ima jedan rezonancijski signal oko 10 ppm, a spoj **2** nastaje kloriranjem cijanurne kiseline (izomer **4**) koji u ^1H NMR spektru ima jedan rezonancijski signal oko 5 ppm. Prikažite strukture dvaju izomera cijanurne kiseline **3** i **4** i označite stabilniji strukturni izomer.

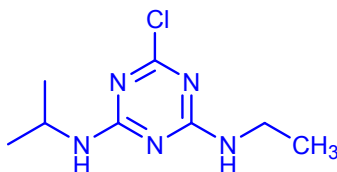

/2

- c) Spoj **2** može nastati kao nusprodukt kloriranja otpadnih voda ili bazenskih voda u kojima se nalazi cijanurna kiselina. Prilikom reakcije kloriranja cijanurne kiseline, osim spoja **2**, nastaju i 3 molekule vode. Napišite jednadžbu kemijske reakcije kloriranja cijanurne kiseline u vodi.

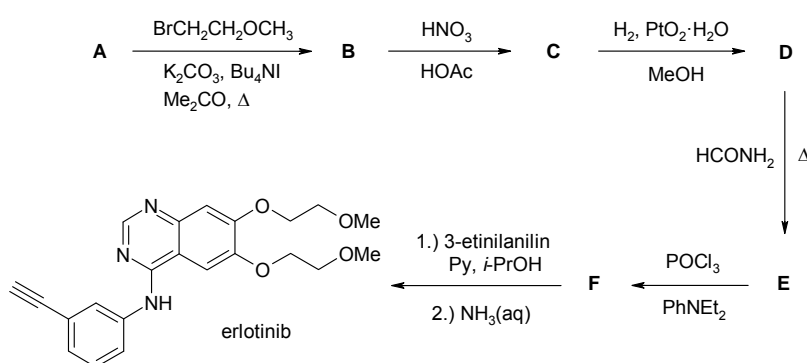

- d) Atrazin je triazinski herbicid koji se u okolišu može pregraditi u cijanurnu kiselinu. Koristeći spektroskopske podatke, nacrtajte strukturnu formulu atrazina ($\text{C}_8\text{H}_{14}\text{ClN}_5$).
 ^1H NMR, ppm: 1,21 (3H, t), 1,23 (6H, d), 3,46 (2H, q), 4,22 (1H, heptet), 5,53 (1H, s), 6,56 (1H, s). ^{13}C NMR, ppm: 14,7 (q), 22,4 (q), 35,8 (t), 42,9 (d), 164,9 (s), 165,7 (s), 168,1 (s).

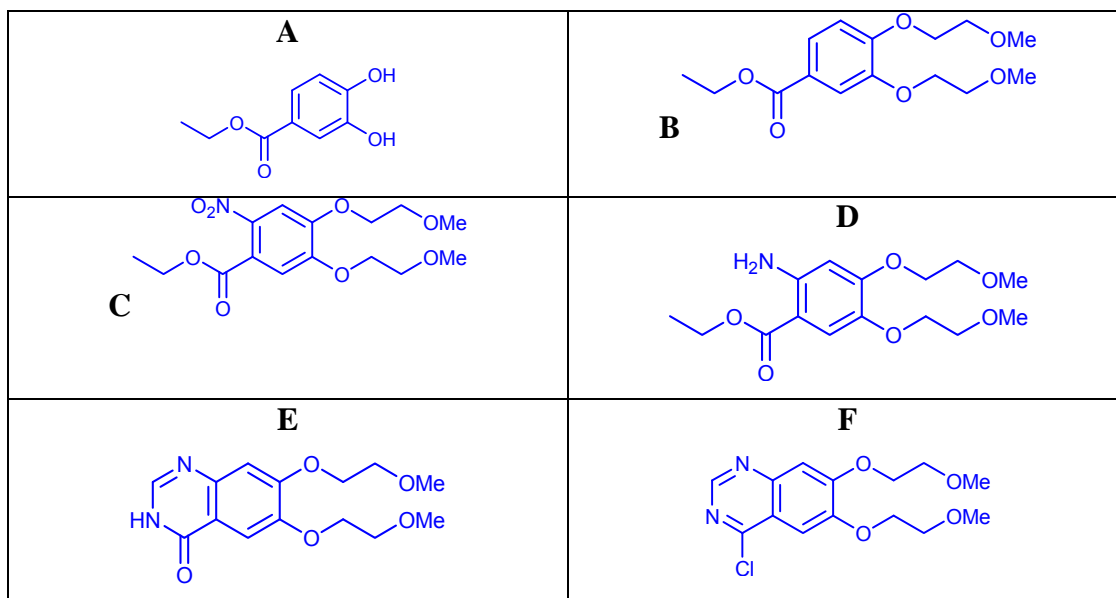

5.

Kemičari iz istraživačke grupe profesora Ulricha Jordisa s Tehničkog sveučilišta u Beču nedavno su objavili novi postupak pripreme erlotiniba ($C_{22}H_{23}N_3O_4$), inhibitora tirozin-kinaze koji je u obliku hidroklorida djelatni sastojak lijeka Tarceva. Sinteza erlotiniba polazi iz etilnog estera 3,4-dihidroksibenzojeve kiseline (**A**). Reakcijom spoja **A** s 1-brom-2-metoksietanom nastaje spoj **B** ($C_{15}H_{22}O_6$). Ohlađena otopina spoja **B** u octenoj kiselini obrađena je koncentriranom dušičnom kiselinom pri čemu je kao glavni produkt izoliran spoj **C** ($C_{15}H_{21}NO_8$). Katalitičkim hydrogeniranjem spoja **C** pripravljen je spoj **D** ($C_{15}H_{23}NO_6$). Kondenzacijom spoja **D** s formamidom nastao je biciklički heteroaromatski spoj **E** ($C_{14}H_{18}N_2O_5$). Spoj **E** otopljen je u *N,N*-dietilanilinu te je reakcijom s fosforil-kloridom preveden u spoj **F** ($C_{14}H_{17}ClN_2O_4$). Konačno, reakcijom spoja **F** s 3-etinilanilinom pripravljen je erlotinib u obliku hidroklorida, koji je dodatkom amonijeve lužine preveden u slobodnu bazu.

a) Nacrtajte strukturne formule spojeva **A–F**.

b) Uzorak jednog od spojeva koji se spominju u zadatku i na shemi otopljen je u deuteriranom kloroformu te mu je snimljen ^{13}C NMR-spektar. U spektru su prisutni signali pri 147,8; 129,3; 115,5; 112,0; 44,3 i 12,6 ppm. Koji je to spoj?

N,N-dietilanilin

tp

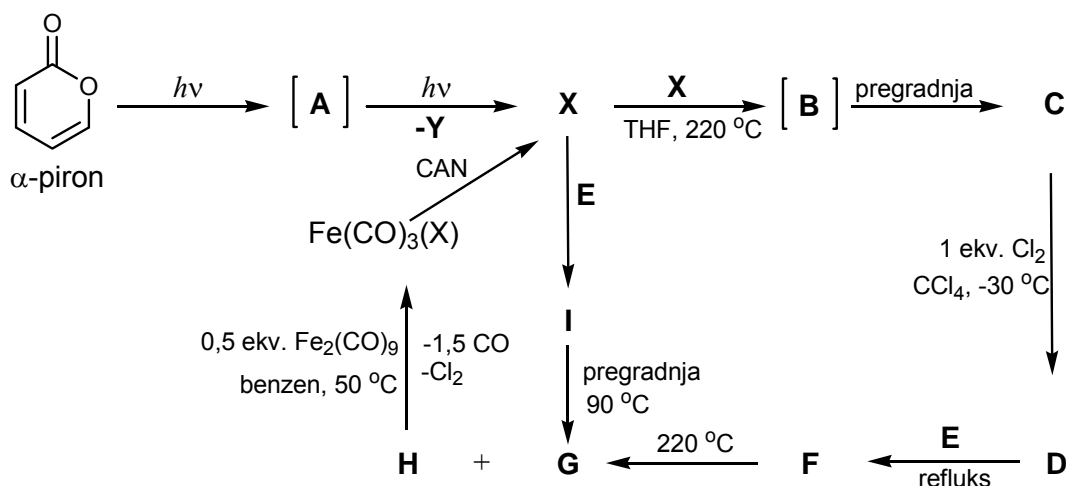
/6

/1

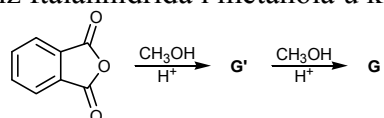
7

6. Spoj **X** je jedan od najnestabilnijih spojeva u organskoj kemiji s poluživotom od 5 sekundi. Iznimna nestabilnost spoja **X** zahtijeva posebne sintetske meode. Spoj **X** može se sintetizirati kao kompleks s velikim organskim molekulama kao što su hemikarcerandi. Može se sintetizirati i kao ligand u stabilnom kompleksu formule $\text{Fe}(\text{CO})_3(\text{X})$.

Sljedeća shema prikazuje pripremu spoja **X** iz α -pirona i neke njegove reakcije. U shemi CAN označava cerijev(IV) amonijev nitrat.

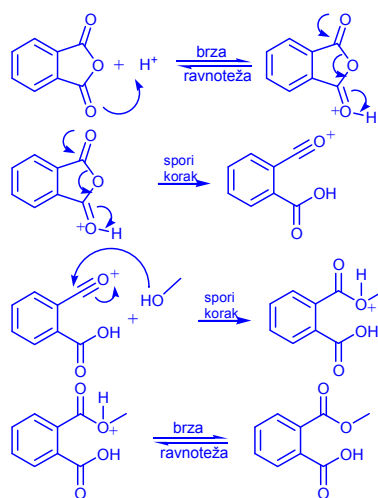

Spoj **G** može se sintetizirati iz ftalanhidrida i metanola u kiselom mediju.

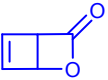

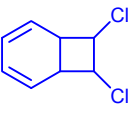
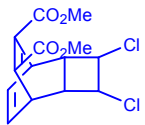
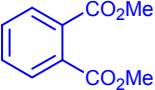

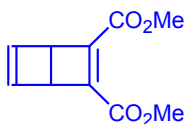

Pri dovoljno visokoj koncentraciji ftalanhidrida brzina prve reakcije (ftalanhidrid u G') ne ovisi o koncentraciji metanola.

- a) Predložite mehanizam za prvu reakciju pri visokim koncentracijama ftalanhidrida koji objašnjava tu eksperimentalnu činjenicu.

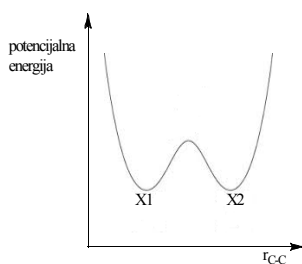

Y je bezbojni plin čija je gustoća 22 puta veća od gustoće vodika pri istim uvjetima. Spoj **D** sadrži šesteročlani prsten, za razliku od spoja **C**.

b) Napišite strukturne formule za sve spojeve označene slovima u prvoj shemi.

A 	B 	C
D 	E $\text{MeO}_2\text{C} \equiv \text{CO}_2\text{Me}$	F
G 	H 	I
X 	Y $\text{O}=\text{C}=\text{O}$	

Energetski profil simetričnog istežanja C-C veza u molekuli spoja **X** pokazuje dva minimuma. Stanja **X1** i **X2** imaju istu energiju.

c) Pikažite jednadžbom ravnotežu između stanja **X1** i **X2**.

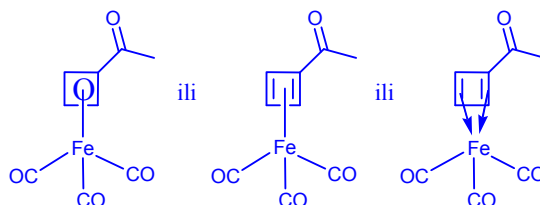

d) Kakva je geometrija molekule spoja X?

Pravokutna, ali ne kvadratna (kvadratna geometrija odgovara lokalnom maksimumu na energetskom profilu).

Kompleks $\text{Fe}(\text{CO})_3(\text{X})$ reagira s jednim ekvivalentom acetilklorida uz AlCl_3 kao katalizator i daje spoj **J**.

e) Napišite strukturu spoja **J**.

ili bilo koja druga ekvivalentna struktura)

f) Odredite oksidacijsko stanje željeza u kompleksu $\text{Fe}(\text{CO})_3(\text{X})$

S obzirom da ligand X reagira kao aromatski spoj u Friedel-Craftsovoj acilaciji, točnija formula liganda je $\text{C}_4\text{H}_4^{2-}$ (ciklobutadien dianion - 6 π elektrona). Budući da je cijeli kompleks neutralan, nabojni broj na atomu željeza mora biti +2. Dakle, oksidacijsko stanje željeza je +2. (Ovo je vrlo pojednostavljena analiza, ukupni parcijalni naboj na atomu željeza je vjerojatno manji od +2).

/1

/1

18

7. Fosfati su podjednako važni u organskoj i anorganskoj kemiji. Organski fosfati važna su karika svakog živog organizma jer stvaraju visoko energetska molekula ATP te su sastavni dio naših kostiju. Svakodnevno ga unosimo u organizam putem hrane (meso i žitarice) ili pića (gazirana pića). Anorganski fosfor koristi se u poljoprivredi kao umjetno gnojivo. Razvijene su mnoge analitičke metode kojima se određuju fosfati u uzorcima. Anorganski fosfati se određuju volumetrijskom ili gravimetrijskom analizom.

Fosfatna kiselina je triprotonska kiselina s konstantama disocijacije $K_{a1}(\text{H}_3\text{PO}_4) = 7,5 \times 10^{-3}$, $K_{a2}(\text{H}_3\text{PO}_4) = 6,3 \times 10^{-8}$, $K_{a3}(\text{H}_3\text{PO}_4) = 1,3 \times 10^{-12}$. U svrhu analize fosfata u 20,00 cm³ otopine Na₃PO₄ koncentracije 0,15 mol/dm³ dodano je 10,00 cm³ otopine HCl koncentracije 0,3 mol/dm³.

- a) Izračunajte pH dobivene otopine.

$$n(\text{PO}_4^{3-}) = n(\text{HCl}) = 3 \text{ mmol}$$

$$[\text{H}^+] = (K_{a2}K_{a3})^{1/2} = 2,86 \times 10^{-10} \text{ mol/dm}^3$$

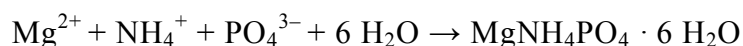
$$\text{pH} = 9,54$$

- b) Koji ionski oblik fosfata je dominantan pri tim uvjetima u otopini i kolika je njegova koncentracija?

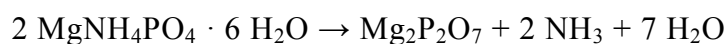
Dominantna ionska vrsta je HPO₄²⁻

$$[\text{HPO}_4^{2-}] = 0,0991 \text{ mol/dm}^3$$

U čašu od 250 cm³ otpipetira se 20 cm³ prethodno opisane otopine Na₃PO₄ i HCl, doda se 50 cm³ destilirane vode i 10 cm³ 2 M HCl, te nekoliko kapi metilnog crvenila. Otopini se doda 20 cm³ magnezijeve miksture koja sadrži 50 g MgCl₂ · 6 H₂O otopljenog u 1 litri vode. Tako pripremljen uzorak analita taloži se postupnim dodavanjem koncentriranog NH₄OH dok otopina ne postane žuta. Tekućina se miješa do pojave taloga te se zatim doda još nekoliko kapi koncentriranog NH₄OH u suvišku kako bi taloženje bilo potpuno. Reakcija taloženja dana je jednadžbom:

Tako istaloženi talog magnezijevog amonijevog fosfata se filtrira preko filter papira i ispire razrijeđenom otopinom NH₄OH. Filter papir s talogom se spali, a zatim žari na temperaturi od oko 1000 °C do konstantne mase. Nakon što se talog ohladi u eksikatoru, važe se kao magnezijev pirofosfat Mg₂P₂O₇. Reakcija žarenja dana je jednadžbom:

- c) Kolika je masa magnezijevog pirofosfata koja se dobije ovom gravimetrijskom analizom?

$$n(\text{PO}_4^{3-}) = n(\text{MgNH}_4\text{PO}_4 \times 6 \text{ H}_2\text{O}) = 2 \text{ mmol}$$

$$n(\text{Mg}_2\text{P}_2\text{O}_7) = 1 \text{ mmol}$$

$$m(\text{Mg}_2\text{P}_2\text{O}_7) = 222,54 \text{ mg}$$

- d) Taloženje MgNH_4PO_4 moguće je u lužnatoj sredini. Ako je $K_{\text{sp}}(\text{MgNH}_4\text{PO}_4) = 3 \times 10^{-13}$, kolika bi trebala biti koncentracija NH_4^+ iona u uzorku analita pripremljenog za taloženje da bi došlo do taloženja magnezijevog amonijevog fosfata? (napomena: zanemarite volumen dodanog metilnog crvenila)

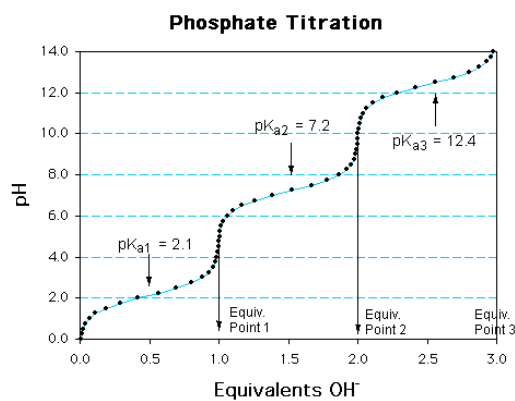
$$V_{\text{total}} = (20 + 50 + 10 + 20) \text{ mL} = 100 \text{ mL}$$

$$M(\text{MgCl}_2 \cdot 6 \text{ H}_2\text{O}) = 203,2 \text{ g/mol}$$

$$n(\text{Mg}^{2+}) = 4,92 \text{ mmol}$$

$$[\text{NH}_4^+] = 3 \times 10^{-13} / (0,0492 \times 0,02) = 3 \times 10^{-10} \text{ mol/dm}^3$$

Volumetrijska analiza fosfata često se koristi ako je potrebno odrediti prisutnost fosfata u različitim oblicima unutar otopine. Kako bi se odredio sadržaj komponenata u otopini H_3PO_4 i KH_2PO_4 titrirano je 2,5 g otopine otopinom NaOH koncentracije $0,1000 \text{ mol/dm}^3$ uz fenolftalein i drugih 2,5 g otopine uz metiloranž kao indikator. Uz fenolftalein je utrošeno $40,00 \text{ cm}^3$ lužine, a uz metiloranž $15,00 \text{ cm}^3$. Titracijska krivulja fosfatne kiseline dana je na slici:

- e) Koliki je maseni udio H_3PO_4 i KH_2PO_4 u analiziranoj otopini?

$$n(\text{H}_3\text{PO}_4) = 15 \times 0,1 \text{ mmol} = 1,5 \text{ mmol}$$

$$n(2 \text{ H}_3\text{PO}_4 + \text{H}_2\text{PO}_4^-) = 4 \text{ mmol}$$

$$n(\text{H}_2\text{PO}_4^-) = 4 - 3 \text{ mmol} = 1 \text{ mmol}$$

$$m(\text{H}_3\text{PO}_4) = 147 \text{ mg} \quad w = 5,88 \%$$

$$m(\text{KH}_2\text{PO}_4) = 136 \text{ mg} \quad w = 5,44 \%$$

/2

10

8. Kolike su koncentracije svih vrsta u otopini etilendiamintetraoctene kiseline kojoj je pH 6,50? $pK_{a1} = 2,00$; $pK_{a2} = 2,67$; $pK_{a3} = 6,16$; $pK_{a4} = 10,26$

tb

Najjednostavnije je prvo izračunati udjele pojedinih vrsta, tj. α -vrijednosti. One ovise samo o konstantama i koncentraciji H^+ iona.

$$D = [H^+]^4 + K_1[H^+]^3 + K_1K_2[H^+]^2 + K_1K_2K_3[H^+] + K_1K_2K_3K_4$$

$$\alpha_{H_4Y} = [H^+]^4 / D = 1,4670 \times 10^{-9}$$

$$\alpha_{H_3Y^-} = K_1[H^+]^3 / D = 4,6392 \times 10^{-5}$$

$$\alpha_{H_2Y^{2-}} = K_1K_2[H^+]^2 / D = 3,1365 \times 10^{-1}$$

$$\alpha_{HY^{3-}} = K_1K_2K_3[H^+] / D = 6,8619 \times 10^{-1}$$

$$\alpha_{Y^{4-}} = K_1K_2K_3K_4 / D = 8,1283 \times 10^{-4}$$

Zatim se napiše bilanca naboja.

$$[H^+] = [H_3Y^-] + 2 [H_2Y^{2-}] + 3 [HY^{3-}] + 4 [Y^{4-}] + [OH^-],$$

svaki ion se izrazi preko koncentracije i pripadajućeg udjela

$$[H^+] = (\alpha_{H_3Y^-} + 2 \alpha_{H_2Y^{2-}} + 3 \alpha_{HY^{3-}} + 4 \alpha_{Y^{4-}}) \cdot c + [OH^-],$$

i izračuna se analitička koncentracija kiseline:

$$c = ([H^+] - [OH^-]) / (\alpha_{H_3Y^-} + 2 \alpha_{H_2Y^{2-}} + 3 \alpha_{HY^{3-}} + 4 \alpha_{Y^{4-}}) = 1,06 \times 10^{-7} \text{ mol dm}^{-3}.$$

Sada se koncentracija pojedinog iona može izračunati množeći udjele s analitičkom koncentracijom:

$$[H_4Y] = \alpha_{H_4Y} \cdot c = 1,55 \times 10^{-16} \text{ mol dm}^{-3}$$

$$[H_3Y^-] = \alpha_{H_3Y^-} \cdot c = 4,91 \times 10^{-12} \text{ mol dm}^{-3}$$

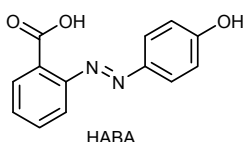
$$[H_2Y^{2-}] = \alpha_{H_2Y^{2-}} \cdot c = 3,32 \times 10^{-8} \text{ mol dm}^{-3}$$

$$[HY^{3-}] = \alpha_{HY^{3-}} \cdot c = 7,26 \times 10^{-8} \text{ mol dm}^{-3}$$

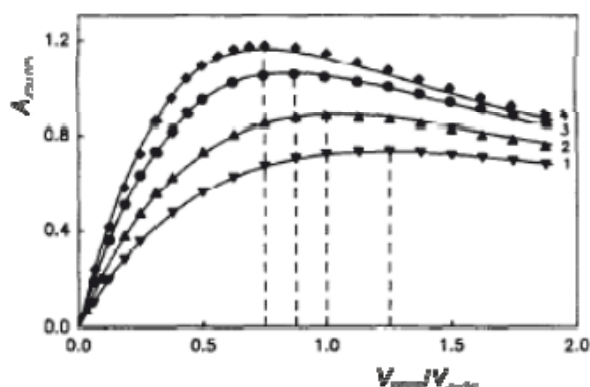
$$[Y^{4-}] = \alpha_{Y^{4-}} \cdot c = 8,60 \times 10^{-11} \text{ mol dm}^{-3}$$

Naravno, sasvim je opravdano na početku pretpostaviti da su koncentracije nekih oblika zanemarive i na taj način pojednostavniti račun, ali nije neophodno.

9. Avidin je jedan od proteina zastupljenih u bjelanjku kokošjeg jajeta. Funkcija avidina u stanici je vezanje biotina (vitamina H). Avidin i biotin tvore jedan od najstabilnijih kompleksa protein-ligand u prirodi $K_{\text{dis}} \approx 10^{-15} \text{ mol dm}^{-3}$. Jedan od sintetskih analoga biotina je 2-(4'-hidroksiazobenzen)benzojeva kiselina (HABA). U kompleksu s avidinom, HABA pokazuje jaku apsorpciju pri 500 nm, dok slobodna HABA apsorpira zanemarivo malo pri toj valnoj duljini.

Da bi se odredila formula kompleksa koji tvore avidin i HABA, kiveti koja sadrži 1,8 mL otopine avidina koncentracije $1,65 \times 10^{-5} \text{ mol dm}^{-3}$ dodavana je otopina HABA (koncentracije dane u tablici) te je mjerena apsorbanca pri 500 nm. Rezultati su prikazani na donjem grafu kao ovisnost apsorbanca o omjeru volumena (iscrtkane linije označavaju maksimalnu apsorbanca za tu titraciju).

Titracija	$c_{\text{HABA}} / \mu\text{mol L}^{-1}$
1	52,8
2	66,0
3	73,3
4	88,0

- a) Koliko se molekula HABA može vezati na jednu molekulu avidina?

U drugoj titraciji optimalni omjer volumena za stvaranje kompleksa je 1. To znači da će omjer koncentracija avidina i HABA u kiveti biti jednak omjeru koncentracija početnih otopina.

$$n = \frac{c(\text{HABA})}{c(\text{avidin})} = \frac{6,60 \times 10^{-5} \text{ M}}{1,65 \times 10^{-5} \text{ M}} = 4$$

HABA u kompleksu s avidinom jako apsorbira pri 500 nm, dok nekompleksirana HABA i avidin apsorbiraju zanemarivo malo pri toj valnoj duljini. U kiveti duljine 1 cm pripravljena je otopina s početnom koncentracijom avidina $3,3 \times 10^{-6} \text{ mol dm}^{-3}$, a HABA je u velikom suvišku. Apsorbancija te otopine pri 500 nm je 0,422.

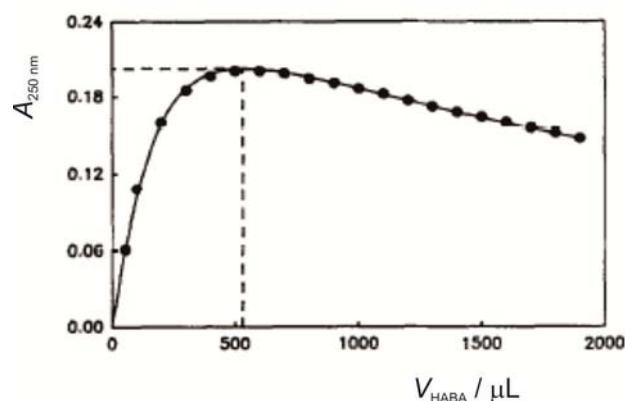
- b) Izračunajte molarni apsorpcijski koeficijent $\varepsilon(510)$ za HABA vezanu u kompleks s avidinom pri 510 nm.

Ako je HABA u velikom suvišku, sav avidin je u potpunosti zasićen molekulama HABA, tj. koncentracija kompleksirane HABA je četiri puta veća od koncentracije avidina.

$$\varepsilon(510) = \frac{A(510)}{4 \times l \times c(\text{HABA})_{\text{avid}}} = \frac{0,422}{1,32 \times 10^{-5} \text{ mol dm}^{-3} \text{ cm}} = 3,2 \times 10^4 \text{ mol}^{-1} \text{ dm}^3 \text{ cm}^{-1}$$

/2

Za precizno određivanje konstante disocijacije, otopina HABA koncentracije $102,5 \times 10^{-6} \text{ mol dm}^{-3}$ dodavana je u kivetu ($l = 1 \text{ cm}$) koja je sadržavala 1,8 mL otopine avidina koncentracije $2,64 \times 10^{-6} \text{ mol dm}^{-3}$. Apsorbancija u ovisnosti o dodanom volumenu HABA je prikazana na grafu dolje. Apsorbancija postiže maksimum pri 560 μL ($A_{\text{max}} = 0,20$).

- c) Ako pretpostavimo da vezanje HABA na avidin pokazuje ekstremnu kooperativnost, tj. da je jedini kompleks koji je prisutan u ravnoteži $\text{Av}(\text{HABA})_n$, gdje je n maksimalni broj molekula HABA koje se mogu vezati na avidin (nađen u podzadatku a), odredite konstantu ravnoteže za sljedeću reakciju:

Ime i prezime

BODOVI

Nakon što je dodano 560 μL , koncentracija $\text{Av}(\text{HABA})_4$ je:

$$c(\text{Av}(\text{HABA})_4) = \frac{A_{\max}}{4 \times l \times \varepsilon(\text{HABA})} = \frac{20}{1,28 \times 10^5 \text{ mol}^{-1} \text{ dm}^{-3}} = 1,5625 \times 10^{-6} \text{ mol dm}^{-3}$$

$$c(\text{Av})_{\text{slob}} = \frac{c_0(\text{Av})V_0 - c(\text{Av}(\text{HABA})_4)(V_0 + \Delta V)}{V_0 + \Delta V} = \frac{1,0645 \times 10^{-9} \text{ mol}}{2,36 \times 10^{-3} \text{ dm}^3} = 4,5106 \times 10^{-7} \text{ mol dm}^{-3}$$

$$= \frac{c_0(\text{HABA})\Delta V - 4c(\text{Av}(\text{HABA})_4)(V_0 + \Delta V)}{V_0 + \Delta V} = \frac{42,65 \times 10^{-9} \text{ mol}}{2,36 \times 10^{-3} \text{ dm}^3} = 1,8072 \times 10^{-7} \text{ mol dm}^{-3}$$

$$K_{\text{dis}} = \frac{(c(\text{HABA})_{\text{slob}})^4 c(\text{Av})_{\text{slob}}}{c(\text{Av}(\text{HABA})_4) c_0^4} = 3,08 \times 10^{-20}$$

/4

8

10

Starost stijena može se odrediti na temelju mjerenja radioaktivnosti uzorka koji sadrži uranij-238. Nizom raspada od uranija-238 nastaje konačno stabilno olovo-206. Vrijeme poluraspada uranija-238 je 4,51 milijardi godina. Analiza nađenog minerala u stijeni dala je sljedeće omjere brojeva atoma pojedinih nuklida:

$$\frac{N(^{206}\text{Pb})}{N(^{238}\text{U})} = 0,1224 \quad \text{i} \quad \frac{N(^{206}\text{Pb})}{N(^{204}\text{Pb})} = 75,41$$

Budući da je prisutan izotop ^{204}Pb , morate pretpostaviti da je pri nastanku stijene uz uranij bilo sadržano i olovo. Zastupljenosti izotopa olova u prirodi iskazane množinskim ili brojnim udjelima su: $x(^{204}\text{Pb}) = 1,4\%$, $x(^{206}\text{Pb}) = 24,1\%$, $x(^{207}\text{Pb}) = 22,1\%$ i $x(^{208}\text{Pb}) = 52,4\%$. Procijenite starost stijene.

Izotopne zastupljenosti daju udio ^{206}Pb koji je nastao iz uranija-238.

U prirodnom olovu je

$$\frac{N(^{206}\text{Pb})}{N(^{204}\text{Pb})} = \frac{24,1}{1,4} = 17,2$$

Iz uranija je nastalo

$$\frac{N(^{206}\text{Pb})}{N(^{204}\text{Pb})} = 75,41 - 17,2 = 58,2$$

Udio uranijskog olova-206 u uzorku je $58,2/75,41 = 0,772$

Brojevni omjer uranijskog olova-206 prema uraniju je onda

$$\frac{N(^{206}\text{Pb})}{N(^{238}\text{U})} = 0,1224 \cdot 0,772 = 0,0945$$

Pri nastanku stijene ^{238}U je bilo više i to za onoliko koliko je nastalo ^{206}Pb :

$$N_0(^{238}\text{U}) = N(^{238}\text{U}) + N(^{206}\text{Pb})$$

Zakon radioaktivnog raspada je

$$N = N_0 \exp(-\lambda t) = N_0 \exp\left(-\frac{\ln 2}{t_{1/2}} t\right) \quad \text{što daje}$$

$$t = \frac{\ln(N_0 / N)}{\ln 2} \cdot t_{1/2} = \frac{\ln(1,0945 / 1)}{\ln 2} \cdot 4,51 \times 10^9 \text{ a} = \underline{\underline{588 \times 10^6 \text{ a}}}$$

/1

/2

/1

/2

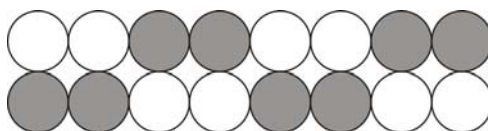
/1

/3

10

11

Najviša napučena π -orbitala konjugiranog lanca u okta-1,3,5,7-tetraenu shematski je prikazana na crtežu:

a) Prikažite shematski najnižu praznu π -orbitalu.

b) Pretpostavite da je prosječna duljina veza C–C $r = 140$ pm i da se elektroni mogu slobodno kretati duž cijele molekule dodajući na krajevima još po pola duljine veze. Energijske razine za česticu ograničenu u jednodimenzijском prostoru duljine L dane su s

$$E = \frac{h^2}{8mL^2} n^2 \quad (n = 1, 2, 3, \dots, \infty)$$

gdje je h Planckova konstanta, a m je masa čestice. Izračunajte valnu duljinu prijelaza elektrona iz najviše popunjene u najnižu praznu orbitalu okta-1,3,5,7-tetraena na temelju tog jednostavnog modela čestice u kutiji.

$$\Delta E = \frac{h^2}{8mL^2} (5^2 - 4^2) = \frac{9h^2}{8mL^2} \quad L = 8r = 8 \cdot 140 \text{ pm} = 1,12 \text{ nm}$$

$$\lambda = \frac{hc}{\Delta E} = \frac{8cmL^2}{9h}$$

$$= \frac{8 \cdot 3,00 \times 10^8 \text{ m s}^{-1} \cdot 9,11 \times 10^{-31} \text{ kg} \cdot (1,12 \times 10^{-9} \text{ m})^2}{9 \cdot 6,63 \times 10^{-34} \text{ J s}} = 4,60 \times 10^{-7} \text{ m} = \underline{\underline{460 \text{ nm}}}$$

/2

/2

/2

6

12 Procijenite entalpiju izgaranja sumporovodika $\Delta_c H^\circ(\text{H}_2\text{S}, \text{g})$ pri 298 K na temelju sljedećih podataka:

r =	$\Delta_r H(298 \text{ K}) / \text{kJ mol}^{-1}$		
	stvaranje	atomizacija	disocijacija
SO ₂ (g)		1074	
H ₂ S(g)	-20,6		
H ₂ O(l)		971	
S(g)	278,8		
H ₂ (g)			436,0
O ₂ (g)			498,4

	$\Delta_r H^\circ$	$\Delta_r H / \text{kJ mol}^{-1}$
$\text{H}_2\text{S}(\text{g}) \rightarrow \text{S}(\text{s}) + \text{H}_2(\text{g})$	$-\Delta_f H^\circ(\text{H}_2\text{S}, \text{g})$	20,6
$\text{S}(\text{g}) + 2 \text{O}(\text{g}) \rightarrow \text{SO}_2(\text{g})$	$-\Delta_{\text{at}} H^\circ(\text{SO}_2, \text{g})$	-1074
$\text{S}(\text{s}) \rightarrow \text{S}(\text{g})$	$\Delta_f H^\circ(\text{S}, \text{g})$	278,8
$\frac{3}{2} \text{O}_2(\text{g}) \rightarrow 3 \text{O}(\text{g})$	$\frac{3}{2} \Delta_{\text{dis}} H^\circ(\text{O}_2)$	747,6
$\text{H}_2(\text{g}) \rightarrow 2 \text{H}(\text{g})$	$\Delta_{\text{dis}} H^\circ(\text{H}_2)$	436,0
$2 \text{H}(\text{g}) + \text{O}(\text{g}) \rightarrow \text{H}_2\text{O}(\text{l})$	$-\Delta_{\text{at}} H^\circ(\text{H}_2\text{O}, \text{l})$	-971
$\text{H}_2\text{S}(\text{g}) + \frac{3}{2} \text{O}_2(\text{g}) \rightarrow \text{SO}_2(\text{g}) + \text{H}_2\text{O}(\text{l})$	$\Delta_c H^\circ(\text{H}_2\text{S}, \text{g})$	<u>-562,0</u>

ZADATAK 13

Model čestice u 1D kutiji koristan je za jednostavno modeliranje elektronske structure konjugiranih poliena. Za takav sustav, normalizirana valna funkcija stanja s kvantnim brojem n je:

$$\Psi(x) = \sqrt{\frac{2}{L}} \sin\left(\frac{n\pi x}{L}\right)$$

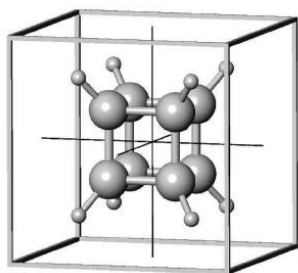
gdje je L duljina kutije.

Postoje kemijski sustavi za koje je koristan model čestice u 3D kutiji.

1. Napišite valnu funkciju za česticu u kockastoj kutiji duljine brida L u stanju (n_x, n_y, n_z) .

$$\Psi(x, y, z) = \sqrt{\frac{8}{L^3}} \sin\left(\frac{n_x \pi x}{L}\right) \sin\left(\frac{n_y \pi y}{L}\right) \sin\left(\frac{n_z \pi z}{L}\right) \quad (1 \text{ bod})$$

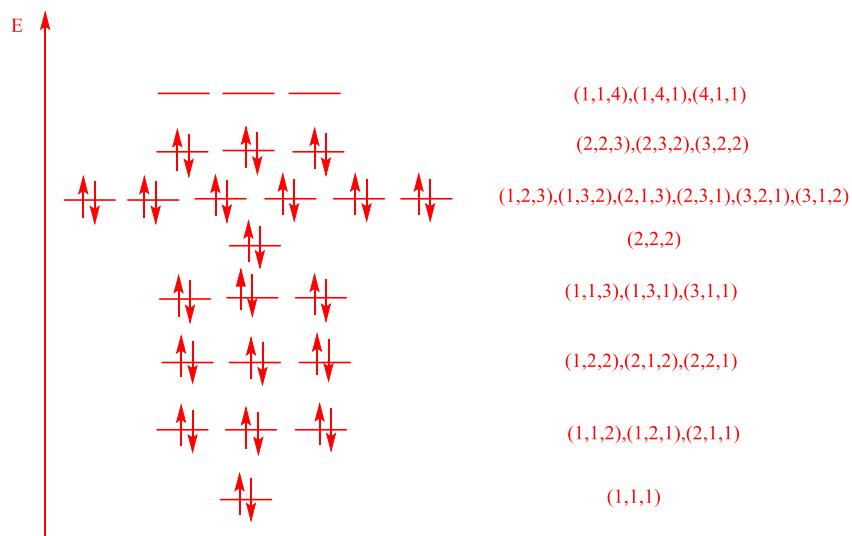
Jedan od takvih sustava je kuban (C_8H_8), nestabilni ugljikovodik koji oblikom podsjeća na kocku (vidite sliku).

Slika 1 Kuban i 3D kutija pomoću koje ga modeliramo

Kuban ima 40 valentnih elektrona koji mogu popuniti 20 različitih orbitala.

2. Konstruirajte energetski dijagram za orbitale molekule kubana služeći se modelom čestice u trodimenzionalnoj kockastoj kutiji i prikazujući sve popunjene orbitale i LUMO. Pretpostavite da samo valentni elektroni popunjavaju ove orbitale.

(5 bodova)

Operator za količinu gibanja čestice u jednodimenzionalnom sustavu je

$$\hat{p}_x \rightarrow -i \hbar \left(\frac{d}{dx} \right)$$

Ako želimo naći raspodjelu vjerojatnosti s obzirom na količinu gibanja moramo prebaciti valnu funkciju iz r -reprezentacije (pozicijske reprezentacije, gdje je položaj čestice parametar) u p -reprezentaciju (gdje je količina gibanja parametar), tj. zamijeniti $\Psi(x, y, z)$ s $\Phi(p_x, p_y, p_z)$.

U jednodimenzionalnoj kutiji duljine L dobivamo sljedeći izraz za $\Phi(p_x)$:

$$\Phi(p_x) = n \sqrt{\frac{\pi L}{\hbar}} \left[\frac{e^{-i \frac{p_x L}{\hbar}} \cos(n\pi) - 1}{\left(\frac{p_x L}{\hbar} \right)^2 - (n\pi)^2} \right]$$

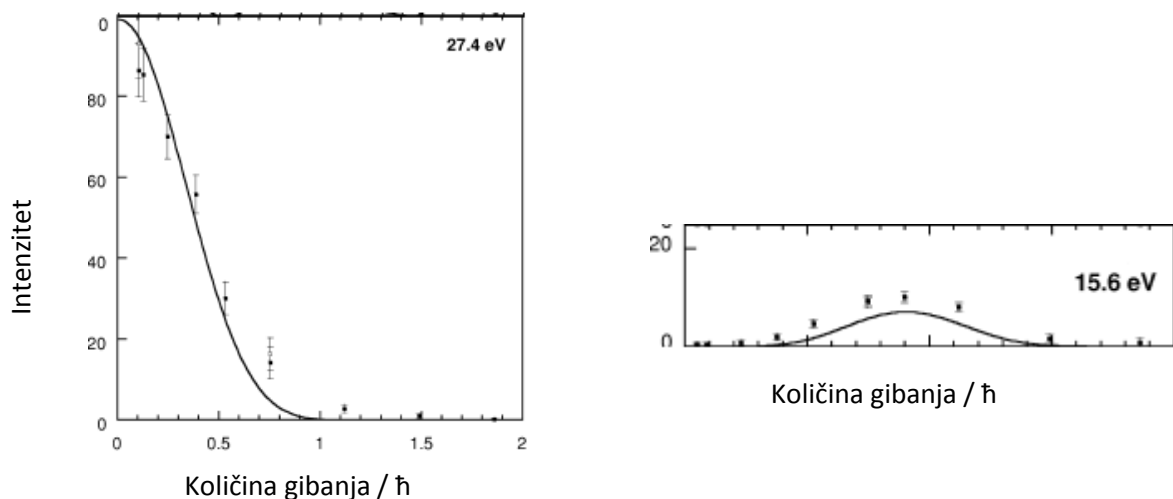
Za trodimenzionalnu kutiju vrijedi $\Phi(p_x, p_y, p_z) = \Phi(p_x)\Phi(p_y)\Phi(p_z)$.

3. Koja je srednja vrijednost količine gibanja ($\langle p_x \rangle$) za česticu u jednodimenzionalnoj kutiji?

Nula jer je funkcija $|\Phi(p_x)|^2$ parna. (1 bod)

Tehnika zvana EMS (electron momentum spectroscopy) omogućava nam da mjerimo raspodjelu količine gibanja i energiju elektrona u molekulama. EMS spektre dobivamo tako da zraku elektrona usmjerimo na površinu materijala, pri čemu se incidentni elektron sudara s elektronom u materijalu te potonji bude izbačen iz materijala. Oba elektrona se simultano detektiraju, što nam omogućava da u potpunosti odredimo količinu gibanja i energiju elektrona prije sudara.

Sljedeći grafovi prikazuju EMS spektre za dvije molekulske orbitale kubana (slika 1)

U gornjem desnom kutu spektra prikazana je izmjerena energija vezanja elektrona. Točke na grafu označavaju mjerenja, a puna crta raspodjelu izračunatu pomoću modela čestice u kutiji.

Kad vas se u sljedećim pitanjima pita da identifikirate određene orbitale u kubanu, dajte odgovor oblika (n_x, n_y, n_z) , tj. navedite niz kvantnih brojeva koji obilježavaju tu orbitalu.

4. a) Razmotrite svojstva funkcije $\Phi(p_x, p_y, p_z)$. U kojim (popunjenim) molekulskim orbitalama kubana elektron može imati $p=0$ (u modelu čestice u kutiji)?

Ako želimo da $\Phi(0, 0, 0) \neq 0$, to je moguće samo ako su sva tri kvantna broja neparna (jer $\cos(n\pi) = (-1)^n$). Dakle, jedine orbitale u kojima je to moguće su:

$$(1,1,1), (3,1,1), (1,3,1), (1,1,3) \quad (2 \text{ boda})$$

- b) Kojoj (popunjenoj) molekulskoj orbitali kubana odgovara prvi spektar?

$$(1, 1, 1) \quad (1 \text{ bod})$$

- c) Ako je duljina brida kutije kojom je modeliran kuban $10a_0$, gdje je $a_0 = 53 \text{ pm}$, kojoj molekulskoj orbitali (ili orbitalama) kubana odgovara drugi spektar? Energije vezanja dane su u desnom gornjem uglu spektra.

$$E_{n_x n_y n_z} = \frac{h^2}{8 m L^2} (n_x^2 + n_y^2 + n_z^2)$$

Razlika između energija orbitala (n_x, n_y, n_z) i $(1,1,1)$ je:

$$\Delta E = \frac{h^2}{8 m L^2} (n_x^2 + n_y^2 + n_z^2 - 3) = 1.339 (n_x^2 + n_y^2 + n_z^2 - 3) \text{ eV} = 27.4 \text{ eV} - 15.6 \text{ eV} = 11.8 \text{ eV}$$

$$(n_x^2 + n_y^2 + n_z^2 - 3) = 8.81$$

$$n_x^2 + n_y^2 + n_z^2 = 11.81 \approx 12$$

Jedino rješenje je $(2,2,2)$. (3 boda)

Pretpostavite da smo rastegnuli kutiju sa slike 1 u x-komponenti za infinitesimalnu duljinu dL i istovremeno je zbili u y-komponenti za dL (z-komponenta ostaje netaknuta), tako da su dimenzije nove kutije $(L+dL) \times (L-dL) \times L$. Kao rezultat ove deformacije, neke orbitale više neće biti degenerirane.

5. a) Izračunajte dE (promjenu energije) kao funkciju dL pri takvoj deformaciji kutije za svaku od tri degenerirane orbitale koje sačinjavaju najviši popunjeni energijski nivo molekule kubana (HOMO).

$$\text{Korisne formule: } \frac{1}{(1-x)^2} \approx 1 + 2x \text{ i } \frac{1}{(x+1)^2} \approx 1 - 2x \text{ ako } x \rightarrow 0$$

$$\begin{aligned}
 dE(3,2,2) &= \frac{h^2}{8m} \left(\frac{3^2}{(L+dL)^2} + \frac{2^2}{(L-dL)^2} + \frac{2^2}{L^2} \right) - E_0(3,2,2) \\
 &= \frac{h^2}{8mL^2} \left(\frac{9}{\left(1+\frac{dL}{L}\right)^2} + \frac{4}{\left(1-\frac{dL}{L}\right)^2} + 4 \right) - \frac{17h^2}{8mL^2} \\
 &= \frac{h^2}{8mL^2} \left(9 \left(1 - 2\frac{dL}{L}\right) + 4 \left(1 + 2\frac{dL}{L}\right) + 4 \right) - \frac{17h^2}{8mL^2} = \frac{h^2}{8mL^2} \left(17 - 10\frac{dL}{L} \right) - \frac{17h^2}{8mL^2} \\
 &= -\frac{5h^2}{4mL^3} dL
 \end{aligned}$$

Sličnim postupkom možemo dobiti:

$$dE(2,3,2) = \frac{5h^2}{4mL^3} dL$$

$$dE(2,2,3) = 0$$

Dakle, energija orbitale (3,2,2) pada, energija orbitale (2,3,2) raste, a (2,2,3) ne mijenja energiju – degeneracija je izgubljena. (3 boda)

b) Ako izbacimo jedan elektron iz HOMO molekule kubana dobivamo kubanil kation, $C_8H_8^+$. Kolika je energetska stabilizacija vezana uz deformaciju geometrije kubanil kationa iz kocke

(dimenzija $L \times L \times L$) u kvadar (dimenzija $\frac{10.1L}{10} \times \frac{9.9L}{10} \times L$)? Izrazite energiju preko E_0 ($E_0 = \frac{h^2}{8mL^2}$).

Korisna formula: $\int x^n dx = \frac{x^{n+1}}{n+1} + C$

$$\Delta L = \frac{L}{10}$$

Energetska stabilizacija jednaka je razlici u energiji jednog elektrona u (3,2,2) orbitali

$$\begin{aligned}
 \Delta E &= \int_L^{\frac{10.1L}{10}} \frac{5h^2}{4mL^3} dL = \frac{5h^2}{4m} \left[\frac{-1}{2L^2} \right]_L^{\frac{11L}{10}} = \frac{5h^2}{8m} \left(\frac{1}{L^2} - \frac{100}{102.01L^2} \right) = \frac{h^2}{8mL^2} \frac{10.05}{102.01} = \frac{10.05}{102.01} E_0 \\
 &= 0.099 E_0
 \end{aligned}$$

Priznati i :

$$\Delta E = \int_{\frac{9.9L}{10}}^L \frac{5h^2}{4mL^3} dL = \frac{9.95}{98.01} E_0 = 0.102 E_0$$

(2 boda)

(ukupno 18 bodova)

Ime i prezime

BODOVI

1. zadatak	2. zadatak	3. zadatak	4. zadatak	
10	8	3	8	+
5. zadatak	6. zadatak	7. zadatak	8. zadatak	
7	17	10	6	+
9. zadatak	10. zadatak	11. zadatak	12. zadatak	
8	10	6	7	+
	13. zadatak	UKUPNO		
	18	=	118	

 anorganska   analitička   fizikalna   organska   biokemija